

Demersurile realizării primei școli românești în Istria

*The intellectual efforts to built the first Istro-Romanian school in Istria.
The rôle of Theodor Burada and Andrei Glavina*

Theodor Burada was one the major Romanian researchers (folklorist and musicologist) who investigated the values of traditional culture of the Romanian habitants of the Istrian Peninsula. Burada wanted to demonstrate, also the Daco-Romanian origin of these inhabitants and the common spiritual values. He fulfill his scientific mission, in Istria from 1890 to 1893. Burada succeeds in bringing Andrei Glavina to Blaj. Glavina became the symbol of the Istro-Romanians, a uncommon “hero”, teacher and mayor. Burada gave historical details about the gravity of political and cultural process of Croatian domination.

Keywords: Istro-Romanians, Sușnevița, Rumeri, National Hymn; political pressure; modernization

Institution’s address: Piața Mică, nr. 11, Sibiu, România,

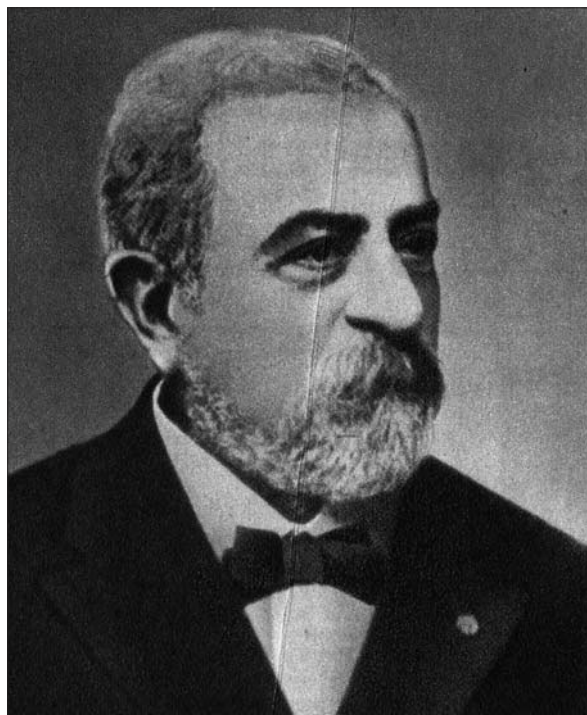
tel: +40-269-218195, fax: +40-269-218060, email: office@muzeulastra.ro

Personal e-mail: potoroaca_ramona@yahoo.com

Teodor Burada și “călătoriile” sale în Istria

Despre condițiile de viață, tradițiile și obiceiurile istroromânilor din Croația găsim mărturii la cercetătorii români preocupați de fenomenul românismului dincolo de hotarele țării. Dintre românii¹ care i-au cunoscut pe istroromâni la ei acasă, le-au împărtășit durerile legate de puternicul aspect al încercării deznaționalizării și al pierderii identității prin procesul de asimilare la populația croată îl amintim pe Teodor Burada. Muzicolog, istoriograf, lingvist, folclorist, etnograf, sociolog etc. Teodor Burada a dorit să demonstreze în ansamblul cercetărilor sale în primul rând originea latină a poporului român² dar și aspectele multiple ale artei populare indiferent de zonă și distanță.

Preocupat de românii din afara României, investigațiile sale științifice devin veritabile ritualuri de călătorie. Pregătind cu minuțiozitate fiecare aspect al călătoriei, demersul științific urmărea câteva etape importante precum: alcătuirea fișei itinerariului, însoțită de o vastă documentație istorică, culturală și filologică. Materialul documentar cu care se reîntorcea în țară

Teodor Burada

cuprindea pe lângă baza informațională și: hărți, schițe, desene și planșe, realizând importante studii

și lucrări care erau publicate în revistele și ziarele din Iași, pentru ca ulterior să le adune în volume și broșuri.

Teodor Burada, în marea lui dorință de a cunoaște viața, moravurile, limba și mai cu seamă muzica națională și tradițională a românilor, din diferite țări, sub deosebite dominații străine, a călătorit toată viața prin provinciile despărțite de tulpina românească. Aceste provincii au reprezentat pentru Burada un izvor nesecat de culegere și afirmare a produselor complexe ale dispersatei simțiri românești. Între aceste provincii amintim: Basarabia și Bucovina, cât și prin părțile unde se află grupați și trăiesc în număr mare: Kherson (Rusia), Macedonia, Tesalia, Epir, Albania, Serbia, Bulgaria, Istria etc.³

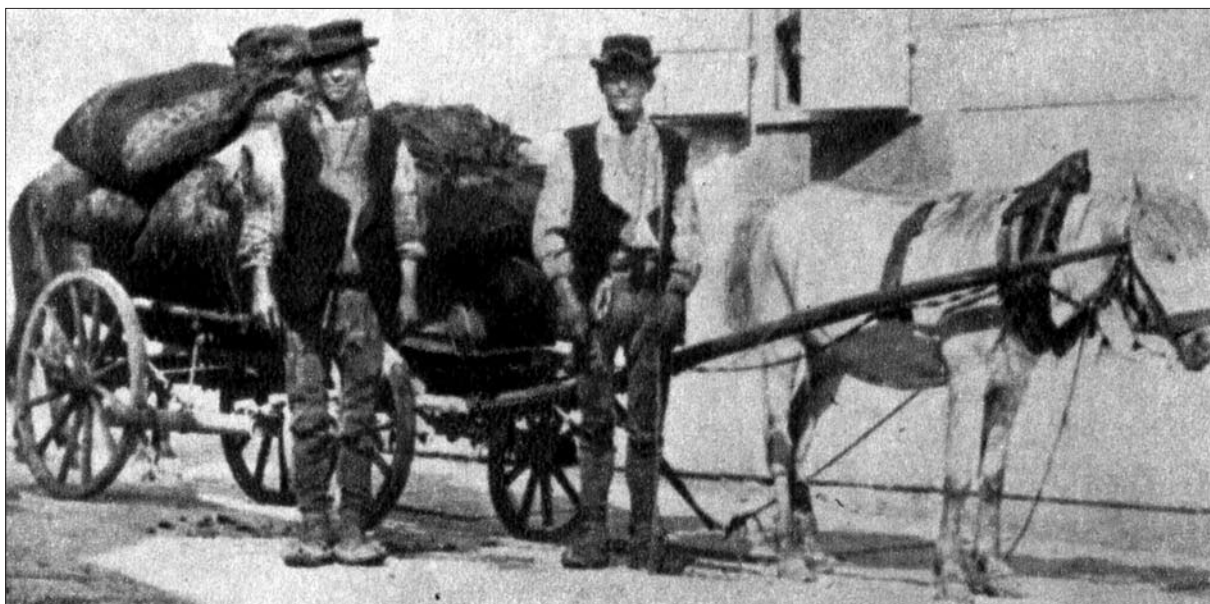
Prima călătorie peste hotare a întreprins-o în anul 1882 în Turcia, Macedonia și Muntele Athos, de unde se întoarce cu un impresionant bagaj de informații (colinde, bocete, dansuri populare, satire etc.), pe care le va expune în studii etnografice, folclorice și istorice.

Munca de cercetător este îmbinată cu cea de violonist, susținând, în aproape toate orașele, prin care a trecut concerte cu caracter umanitar, încasările obținute fiind donate autorităților locale în vederea folosirii lor în folosul comunității (sprijinirea școlilor, spitalelor, ajutorarea săracilor)⁴.

Din ciclul *Călătorii*, cercetarea cea mai amplă pentru Teodor Burada este cea întreprinsă la românii din părțile Italiei între anii 1890-1893. În această perioadă îi vizitează de două ori pe românii din satele și orașele din Istria⁵ publicând în 1896 cel

mai complex studiu despre istroromânii din Istria, *O călătorie în satele românești din Istria*, considerată de cercetători o adevărată schiță monografică. Lucrarea sa radiografiază aspecte mult mai complexe din viața istroromânilor, fiind al doilea român după Ioan Maiorescu care merge în Istria pentru a-i cunoaște și cerceta pe aceștia. Burada este primul cercetător care reușește să surprindă ipostaze relevante legate de tradițiile și obiceiurile istroromânilor care vor completa baza documentară ce va dăinui peste ani, ca mărturii vii ale unei comunități a căror elemente tradiționale vor dispărea în timp. Detaliile despre habitatul istroromânilor, elementele de port, caracteristicile fizionomice, descrierea unor obiceiuri practicate la Anul Nou, înmormântare, naștere, nuntă, culegerea și transpunerea unor cântece populare pe portativ, relațiile cu autoritățile locale, precum și redarea unor texte în dialect, completează imaginea multilaterală a acestei populații, imagine care se va deteriora de la o perioadă la alta în deceniile următoare. Burada reușește totodată să remarce similitudinile portului (de origine daco-română), datinilor și ceremoniilor de nuntă și înmormântare, dar și a instrumentelor muzicale. Compară denumirile populare ale componentelor cimpoiului și face apropieri între fluierile gemănate din Istria și ținutul Vrancei⁶.

În vara anul 1891 ajunge pe insula Veglia⁷, aflând despre existența românilor de acolo, în urma cercetărilor întreprinse la istroromâni. Cu toate că rezultatele cercetărilor de aici nu au fost spectaculoase, Burada publică mai târziu broșura *Cercetări despre românii din insula Veglia*.

Informatori de folclor din Istria. Căruțașii, țărani, învățătorii, aceștia erau informatorii de folclor de la care și-a adunat T. Burada valoroasele sale cântece populare

Călătoriile întreprinse la românii din Istria devin pentru Burada nu numai prilejul unor stagii de documentare și de achiziționare a unor obiecte tradiționale, ci ocazii inedite de a le întări sentimentul identității, de a le oferi sprijin în lupta acută pentru păstrarea limbii în unele din cele mai dure perioade de deznaționalizare. Din cele ce am putut vedea în genere la toți locuitorii români istrieni, cu părere de rău trebuie să constat că starea lor atât materială cât și morală este foarte decăzută. Ei trăiesc într-un fel de izolare continuă de celelalte neamuri ce îi înconjoară, ca niște familii rătăcite fără sprijin din partea nimănui, asupriți mai ales de slovacii ce au năvălit în peninsula istrieană, și care caută cu orice preț a-i face să dispară cu totul, printr-o slavizare continuă⁸.

Este primul român care aduce în România un copil din Istria care să se formeze în spiritul școlii românești, urmând să revină în localitatea natală pentru a propovădui spiritul românesc și a limbii române printre locuitorii de acolo.

Dificultățile deschiderii unei școli românești în Istria la sfârșitul secolului al XIX-lea

În secolul al XIX-lea în satele istroromâne de la nordul și sudul Muntelui Maggiore, se ducea un intens proces de slavizare, aceștia neavând școli în limba română, slujba se oficializa în limba croată, iar de la datinile și obiceiurile reprezentative lor erau opriți de către autoritățile locale în special de către preot. Ei nu au biserică proprie a lor în care preoții să le zică în limba lor rugăciuni; cu toții aparțin ritualului catolic și au fost nevoiți să primească preoți catolici croați de la care nu au niciun sprijin, niciun cuvânt de încurajare sau susținere a neamului lor⁹. Aceste aspecte sunt surprinse încă din anul 1857 de către Ioan Maiorescu primul român care ajunge în Istria și constată aceste realități dure în care trăiesc istroromânii. Lui îi aparține inițiativa creării într-o modalitate sau alta a unor școli naționale în ținuturile istriene¹⁰, inițiativă continuată de Gheorghe Asachi, Teodor Burada, Sextil Pușcariu s.a.

Conștienți de pericolul slavizării, istroromânii au căutat în diferite timpuri, mijloace prin care să se opună pericolului slavizator. În anul 1887, un număr însemnat de istroromâni¹¹ fac recurs la *Dieta* provincială din Parenzo (capitala Istriei), printr-un apel redactat în limba italiană, prin care cereau să li se deschidă școli, în care să se poată și ei instrui în limba maternă, ca și alte popoare din Imperiul Austriei¹². Apelul istroromânilor *Către prea înalta Dietă a Istriei* apare publicat în ziarul „Giovine

pensiero” aceștia cerând aprobarea înființării unei școli cu predare în limba română. Majoritatea croată din Dietă a respins această cerere ca și altele ulterioare făcute în mod repetat cu sprijinul unor italieni, inclusiv a unor deputați ai acestora din Dietă¹³. Conform lui Iosif Popovici în Istria e luptă pe viață și pe moarte între italieni și slavi. Administrația austriacă stă în serviciul utilitarismului politic dintr-o țară poliglotă. Lupta se dă între intelectuali, ca de obicei. Poporul e departe de aceste mari mișcări și străine de interesele lui. În orașe domnesc italienii, iar la țară slavii. Producțiunea etnică e mai mare la slavi, ca la italieni. Reprezentanții forței brute sunt – după cum e și natural – slavii, iar a forței intelectuale sunt italienii¹⁴.

În Dietă lupta dintre italieni și slavi era vizibilă, în ceea ce privește aprobarea deschiderii unei școli în localitatea de la sudul Muntelui Maggiore Val d’Arsa (Susnievița). Astfel, în anul 1888, discursul sârbo-croatului, avocat din orașul Pola un oponent al originii latine a istroromânilor, evidențiază o nouă „teorie” despre originea dacoromânilor.

Acesta consideră în mare măsură că și dacoromânii ar trebui să fie slavi, fiindcă au diferite noțiuni de cultura pământului și nume de origine slavă (dând ca exemplu plugul, instrument de arat confecționat de slavi)¹⁵. După discursul dr. Laginja în fața *Dietei* a luat cuvântul deputatul italian dr. Constantini, cu o alocuțiune, prin care îi convinge pe cei mai mulți dintre colegii deputați să voteze în Dietă, deschiderea unei școli pentru rumeri¹⁶.

Dr. Constantini în petițiunea redactată spre a fi susținută în fața *Dietei* de către *comisia scolastică*, a cărui membru era, punctează principalele elemente definitorii ale comunităților de români din Istria, precum și situația critică în care își duc existența: „În părțile Val d’Arsei, și anume în Comunele censuare Susnevizza, Bîrdo, Villanova, Jesenovic, Letai, Possert, Gropnic și Gradine, populațiunea e română și după ultimele date statistice numără 2299 de suflete... Românii din Istria și-au păstrat limba lor, cu toate că sunt înconjurați de o populație slavă, și primesc de la preoții slavi instrucțiunea religioasă, din care cauză încă de copii sunt siliți a învăța dialectul lor. Cu toate că au fost dați uitării sute de ani, Românii din Vald Arsa au conștiința deplină de sine, și știu că ei sunt alți oameni, și mai deștepți, decât vecinii lor străini, drept dovadă ori de câte ori trecea pe la ei vreun călător român cu o cultură mai înaltă și se întreținea cu ei ca să facă studii, bieții oameni se adunau extaziați pe lângă el, numai ca să audă cuvinte mai frumoase ca cele întrebuintate de ei, în nevoile lor zilnice¹⁷...”

După această hotărâre, ca urmare a unui demers

fiesc, ar fi trebuit ca Guvernul să constituie o școală română. Acest lucru nu se va întâmpla datorită împotrivirii administrației sârbo-croate, careia nu i-a trebuit o școală română¹⁸. În urma opoziției venită din partea administrației sârbo-croate, s-a trimis o comisie la fața locului tocmai pentru a dovedi naționalitatea și limba Românilor¹⁹. În urma unor „anchete” desfășurate în localitatea Sușnievița, s-a dovedit oficial că oamenii cer școală croată și nu română²⁰. Presiunile venite din partea autorităților locale asupra locuitorilor i-au făcut pe aceștia să renunțe la visul lor de a avea o școală și de a-și exprima liber identitatea și apartenența la latinitate, mai precis la originea lor românească.

În această luptă de slavizare a istroromânilor și de îngrijire a comunității a existat un singur rumer Francesco Scrobe care și-a susținut subscrierea și presiunea pentru școala română²¹. Lupta este câștigată de sârbo-croați, iar timp de 12 ani nu se mai face nimic pentru deschiderea unei școli românești în Istria.

În anul 1900 la inițiativa tot a unui italian și anume dr. Ubaldo, secretar de stat, fiul deputatului Scampichio care odinioară a susținut cauza românilor din Istria declarând: „Eu apăr azi cauza unui neam foarte nobil, uitat, abandonat, neglijat de toți, a unui neam care are comun cu noi originea în gloriile Romei și pe care trebuie să-l asociem beneficiilor civilizației noastre”²², redactează o moțiune pentru școala românească. Ubaldo cere ca limba de propunere să fie română și a doua limbă în sensul legii școlilor populare din Austria să fie cea nemțască²³.

Deputații votează din nou pentru deschiderea școlii în Sușnievița, însă soarta se repetă, guvernul pretinzând școală sârbo-croată, având ca argument faptul că oamenii cer școală slavă nu românească. În această perioadă, opinia publică din România, cu ajutorul presei susțin proiectul deschiderii școlii, însă nu pot interveni direct în rezolvarea acestei probleme, rezultatele Dietei fiind contrar așteptărilor.

Guvernul va fi sprijinit financiar de către *Societatea Sfinții Chiril și Metodiu*²⁴ în ridicarea la Sușnievița a unei școli croate, care va fi deschisă în anul 1905 sub egida preotului catolic de acolo, ce a făcut eforturi în mare parte zadarnice de a-i atrage pe români²⁵.

Aceste eforturi de slavizare a românilor din Istria venite din partea autorităților croate nu au fost ignorate de cercetătorii români, care

odată ajunși printre ei încearcă să-i ajute în procesul de păstrare a limbii, prin incitare la dialoguri în limba lor, chiar dacă erau timorați de o posibilă apariție a preotului, precum și prin dorința de a lua copii din localitățile respective și de a-i aduce în România la studii, pentru ca la întoarcere să-i învețe pe aceștia limba română. Astfel de demersuri au venit din partea mai multor „călători” români în Istria, însă singurul care reușește să aducă un copil la studii în România este profesorul Teodor Burada.

Andrei Glavina - primul istroromân venit în România la studii

De aceea în timpul călătoriilor sale Burada recunoaște că întâia îngrijire a mea a fost ca în convorbirea ce aveam cu dânsii, să le mențin și să le dezvolt sentimentele lor de naționalitate, care astăzi par aproape stinse. Pentru a ajunge la acest scop mă duceam din casă în casă și le vorbeam despre vechimea neamului lor, arătându-le că ei sunt frații noștri și au aceeași origine ca și noi²⁶. Oamenii, care la început se temeau de fiecare vizitator străin venit în localitățile lor, s-au apropiat de profesorul român, fermecați de cuvintele și îndemnul de a nu se lăsa slavizați, încât „locuitorul Matei Glavina din Sușnievița s-a înduplecat să-și dea pe fiul său Andrei, ca să-l iau cu mine în Români și să-l învăț carte românească, și apoi să-l trimit iar în satul lui, să învețe și el pe alții tot carte românească”²⁷.

În anul 1891, Teodor Burada pleacă din Sușnievița luând cu el pe copilul Andrei Glavina, pe care îl va da la școală în Iași. Reîntors în Istria în anul 1893, cu gândul de a mai aduce și alți tineri la învățătură în România, Burada rămâne plăcut surprins de numărul mare de istroromâni care vor să-și dea copiii la învățătură, chiar dacă le era greu

Andrei Glavina copil

să se despartă de ei, și nici nu cunoșteau locurile unde ajungeau aceștia, decât din povestirile auzite de la cei care ajungeau din România în acele locuri îndepărtate. În cele din urmă locuitorii hotărăsc ca să plece la Iași Matei Glavina, tatăl tânărului care era deja acolo, atât pentru a vedea orașul din care venea profesorul cât și „oamenii din acel oraș, școala unde învață băiatul, precum și dacă acolo e biserică de legea lor”²⁸. Matei Glavina este dus mai întâi să viziteze Bucureștiul, apoi la Iași, locul în care fiul său studia și unde totul era exact după cum descrieseră profesorul Burada în convorbirile cu locuitorii din Istria. Pentru a-i încuraja și pe alți părinți în a-și da copiii la studii, acesta îl trimite pe Andrei împreună cu tatăl lui câteva zile în locurile natale „ca să-l vadă locuitorii, și să spuie el singur cu gura lui, cât de bine era îngrijit la școală nelipsindu-i nimic”²⁹.

Această decizie de a-l trimite pe Andrei Glavina în Sușnievița, drept mărturie că promisiunile cu privire la educația tinerilor din Istria sunt onorate de către autoritățile locale române, a creat în rândul părinților istrieni o adevărată provocare în a face tot posibilul ca tinerii să plece la studii în România. În luna aprilie a anului 1893 Burada merge în Sușnievița timp de 4 zile, având drept scop aducerea la Iași a unui număr mare de copii. Este primit cu mare deschidere în localitate de multe familii, tocmai pentru că se știa scopul vizitei sale, iar fiecare visa ca fiul sau fiica lui să poată ajunge să învețe limba vorbită de către cei care veneau la ei pentru a se interesa de viața lor, de tradiții, obiceiuri etc. de atâția ani și, care le povesteau atâtea lucruri interesante despre o țară pe care nu o cunoșteau, dar cu care aveau atâtea lucruri în comun.

Aflând de intenția lui Burada, de a lua copiii la studii, autoritățile locale, în special preotul slovac Flegar, începe să ducă o adevărată politică de denigrare la adresa „străinului”, prin predici dure în care le spune acestora că „el niciodată nu va putea crede că ei se vor îndupleca la spusele unui om venit din toată lumea, să se despartă de copiii lor trimițându-i într-o țară așa de îndepărtată, unde se vor înstrăina cu totul de biserică lor, și că, cu ce scop să învețe ei o limbă, cu care nu se vor putea servi niciodată în viața lor, ca să-și poată agonisi hrana lor zilnică și alte multe de felul acesta”³⁰.

În tot acest timp Burada făcea propagandă din casă în casă pentru „a le arăta oamenilor că numai prin carte își vor menține naționalitatea lor și limba strămoșească”³¹. Reușește să convingă câteva familii din satele din jurul Sușnieviței să lase copiii³² să plece cu el.

Încercarea lui a fost zadarnică, deoarece cel pe

care îl luase cu el în România, Matei Glavina, și a cărui copil era la școală românească s-a aliat cu preotul, sub puternice presiuni și s-a întors împotriva lui, fiind denunțat autorităților că vrea să fure copiii. Arestat fiind, iar copiii trimiși acasă, Burada le explică autorităților că are consimțământul părinților în ai lua în România cu un singur scop de „a învăța carte românească, după care apoi să se întoarcă iarăși în satele lor spre a deschide acolo școli românești, în conformitate cu hotărârea Înaltei Diete provinciale din anul 1889.”³³

Eliberat fiind, acesta se întoarce în Sușnievița pentru a-i lua din nou pe copii și a-i duce la Iași la învățătură. Eforturile lui sunt apreciate de localnici, însă se instalase un sentiment de teamă în rândul tinerilor, care în cele din urmă spulberă visul profesorului ieșean de face ceva pentru realizarea unei școli românești în Istria. Singura alinare rămâne Andrei Glavina cel care își continuă procesul educativ în România.

Andrei Glavina s-a născut la 30 martie 1881, în localitatea Sușnievița într-o familie modestă de români. Ca majoritatea copiilor din localitățile din partea de sud a Muntelui Maggiore, Andrei era pus la diferite munci de către părinți. Acest aspect este surprins încă din anul 1857, de către Ioan Maiorescu, care relatează în Itinerarul său în Istria

Andrei Glavina (1881 - 1925)

că „în Sușnievița, fetele și băieții erau trimiși de către părinți cu oile la păscut, iar în tot acest timp fetele purtau cu ele furca la brâu”³⁴.

Fiind un copil inteligent și plin de vioiciune, la vârsta de 10 ani, Andrei îl impresionează pe Teodor Burada, care îl sprijină în formarea sa, susținându-l la studii în Iași unde îl înscrie la Institutele Unite, iar mai apoi la Blaj. Misiunea tânărului Glavina era una destul de complexă, el pregătindu-se pentru cariera de dascăl și implicit ca redeşeptător al conștiinței naționale la compatrioții săi.

La întoarcerea în Istria exista o singură provocare: deschiderea unei școli românești în Sușnievița. Fiind informat de problemele care stăteau la baza nerealizării acestui vis al generației sale, revolta sa a fost descrisă, atât în scrisorile trimise către fostul său profesor A. Viciu din Blaj, cât și din articolele trimise către publicațiile din România. În anul 1904 publică în „Unirea” din Blaj³⁵ sub titlul *O voce*, un articol informativ despre românii din Istria, în care prezintă deosebirile lor dialectale, portul, ocupațiile și mai ales planurile sale de propagator al cărții românești. Nu lipsește apelul către autoritățile din România în a-l sprijini la întemeierea primei școli naționale în Istria, atât de necesară în stoparea procesului de slavizare.

Ajungând învățător la școala italiană din Arenzo, preocupările sale pentru dialectul istroromân nu se opresc. Din partea lui vine inițiativa de a alcătui și de a publica pentru prima dată sub forma unui calendar, a unei lucrări tipărită pentru prima dată în dialect și adresată conaționalilor săi³⁶.

În anul 1905, se va tipări la București lucrarea *Calindaru lu Rumeri din Istrie cu figure lucrat părvea votea de Andreiu Glavina și Constantin Diculescu*, care va fi apoi răspândită în Istria, devenind un excelent instrument de lucru didactic, pentru învățarea și perpetuare dialectului istroromân.

În anul 1906 în aceeași publicație apare articolul *Rumerii și școala națională croată*³⁷ un ecou al luptei istroromânilor de a obține neprețuita școală, precum și violentă propagandă a croaților pe direcția stopării a acestui fenomen.

Activitatea lui Andrei Glavina nu se oprește numai la lupta pentru școala românească, ci și la realizarea unor lucrări cu caracter științific, el începând o muncă de culegător de texte dialectale din satul Jeieni, alcătuiind totodată două glosare: unul româno-istroromân, altul istroromân-dacoromân³⁸.

Eforturile sale de a realiza școala românească, în timpul ocupației austriece, nu rămân nerăsplătite, astfel că după Primul război mondial, când Istria trece sub ocupație italiană, visul istroromânilor

referitor la școală, devine realizabil.

Italianii sunt deschiși la doleanțele istrienilor, aprobând în anul 1920 autorizația prin care se cerea trimiterea din partea României a unui învățător și a cărților primite donație din partea Academiei Române. În anul 1921, Andrei Glavina deschide la Sușnievița prima școală românească din Istria, ce va purta denumirea de *Împăratul Traian*. La această școală vor învăța 443 de copii, adunați din toate cele șapte sate cu populație istroromână, sate pe care Glavina le-a reunit într-o singură comună Sușnievița, în perioada în care a ocupat și funcția de primar, predarea făcându-se în limbile română și italiană. Prezența lui Glavina într-o asemenea funcție, în contextul politic tulburător pe care îl traversa Italia se explică printr-o opțiune de natură personal, cu implicații politice³⁹. Glavina aderă la Partidul Fascist condus de viitorul dictator Benito Mussolini. Era singura garanție pe care un reprezentant de elită la populației istroromâne putea să le reprezinte interesele, dintr-o funcție cu adâncimi politice.

În această perioadă compune un imn al istroromânilor:

*Roma, Roma-i mama noastră
Noi Români rămânem
România-i țara noastră
Tot un sânge-avem
Nu suntem singuri pe lume
Și ne avem frați
Italiani cu mare lume
Mâna cu noi dați
Ca să fim frate și frate
Cum a dat Dumnezeu
Să trăim până la moarte
Eu și tu și tu și eu.*

Este evidentă invocarea originii latine dacoromane dar la fel de remarcabilă este și pledoaria pentru superioritatea, romanilor, pentru statutul lor de făuritori de națiuni.

Din nefericire școala își va înceta activitatea după doar 4 ani de existență, datorită dispariției premature a lui Andrei Glavina, care încetează din viață în data de 19 februarie a anului 1925, la vârsta de 43 de ani, în urma unei boli necruțătoare, tuberculoza. Lipsa unui învățător cunoscător al limbii române, face ca procesul de învățare pornit de Glavina să se reducă doar la predarea în limba italiană. Italiana devine limbă oficială în toate așezările românești în care au fost deschise școli până după cel de Al doilea război mondial, când învățământul se va face obligatoriu în limba croată.

Supranumit *apostolul istroromânilor*, Andrei

Glavina rămâne singurul român istrian care reușește să învețe, dar și să predea limba română, în prima și ultima școală românească din Istria.

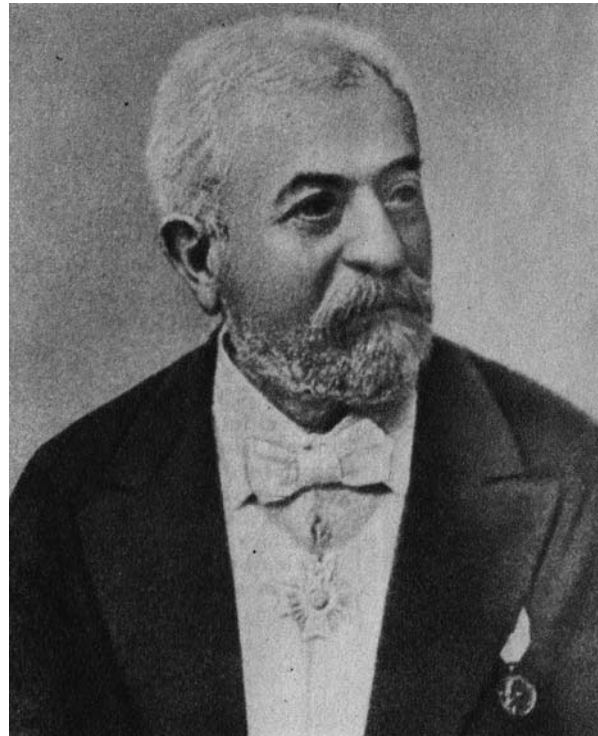
În memoria lui, există actualmente în Italia *Asociația culturală istroromână "Andrei Glavina"*, a cărui președinte dr. Petru Rațiu, contribuie prin acțiunile sale la păstrarea și consolidării patrimoniului acestei comunități, în contextul unei depreciere continue, demografice, lingvistice și culturale. Un efort deosebit depus de către Petru Rațiu este editarea la Roma, din fonduri proprii a singurei publicații în dialect istroromân, existente în lume "Scrisoare către frați rumeri", răspândită în rândurile micilor comunități de istroromâni existente astăzi în Croația.

Concluzii

Fără a fi recunoscuți oficial ca și minoritate, destinul istroromânilor ilustrează perfect condiția unui popor, vulnerabil confruntat cvasi permanent cu schimbările politice, macro și micro-administrative sau istorice în ansamblu. În cel de-al doilea interval temporal al secolului al XIX-lea istroromânii intră sistematic în atenția oamenilor de cultură români, aceștia din urmă demarând anchete istorice, lingvistice sau de evaluare a patrimoniului tradițional. Metodele de investigație s-au cristalizat pe parcurs. Cu toate acestea complexul evoluției acestui grup de români vechi, în Istria face referire la absența unei structuri elitare, a cărei devenire ar fi condiționat afirmarea, ca națiune distinctă a istroromânilor și ar fi conturat cristalizarea conștiinței politice. Aceste din urmă argumente ar fi dobândit o importanță crucială pentru istroromâni. Acest fapt devine cu atât mai pregnant, în contextul unui secol al frământărilor conștiințelor naționale, așa după cum a fost secolul al XIX-lea, cu prelungirea efectelor sale politice, după sfârșitul primului război mondial. Atunci apar statele noi, consecință directă a modificărilor geopolitice și statale, după prăbușirea marilor imperii. Istroromânii ratează o etapă istorică, acțiunilor lor fiind practic inexistente pe această direcție.

Dificultățile continue în ceea ce privește instrucția în propria limbă, absența unei rețele de școli, reticența autorităților, absența unei solidarități coerente de grup sau deopotrivă inexistența unei strategii de acțiune pentru ridicarea poporului istroromân sunt doar câteva dintre impedimentele acre au contorsionat sau au descurajat afirmarea unei națiuni.

Lipsa de implicare diplomatică sau politică a României, pe direcția recunoașterii lor, acțiunile

T. Burada în ultimii ani de viață

predominant culturale și singulare, ale unor personalități precum Ioan Maiorescu și Teodor Burada au reprezentat fapte discontinue, fără o proiecție pe termen lung. Singura personalitate ce a marcat efortul de modernizare culturală a istroromânilor a fost Andrei Glavina, format în mediile școlare românești. Revenit în spațiul istroromân, A. Glavina nu reușește să contureze o moștenire culturală sau să pună bazele unui sistem educativ, datorită scurtei sale existențe. Se mai adaugă insuccesului său și suita de presiuni politice, venite din partea autorităților italiene, prea puțin interesate de emanciparea culturală a grupului etnic istroromân.

Bibliography:

1. Burada Teodor, *O călătorie în satele românești din Istria / A Voyage through Romanian Villages in Istria*, Tipografia Națională, Iași, 1896;
2. Cosma Viorel, *Teodor T. Burada Opere vol. IV Folclor și Etnografie / Teodor T. Burada, Works, IVth volume. Folklore and Ethnography*, Editura Muzicală, București, 1980;
3. Idem, *Tudor Burada. Viața în imagini, / Tudor Burada. Life in Images* Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.S.R., 1966;
4. Maiorescu Ioan, *Itinerar în Istria și Vocabular*

istriano-român / *Itinerary in Istria and Istrian-Romanian Vocabulary*, Jassi Tipolitografia Goldner, 1874;

5. Popovici Iosif, *Dialectele române, Dialectele române din Istria. Parte 1 (Referințe sociale și gramatică) / Romanian Dialects, Romanian Dialects in Istria. First Part (Social References and Grammar)*, Halle A.D.S., Editura Autorului, 1914 ;

6. Pușcariu Sextil, *Studii istro-române în colaborarea M. Bartoli, A. Belulovici și A. Bihan. Introducere, gramatică, caracterizarea dialectului istroromân / Istro-Romanian Studies, in collaboration with M. Bartoli, A. Belulovici and A. Bihan. Introduction, Grammar, Characterization of Istro-Romanian Dialects*, Vol. 2, Editura Cultura Națională, București, 1926;

7. Zbucă Gheorghe, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică în secolele VIII-XX / A History of Romania in Balkan Peninsula during the VIIIth and the XXth Centuries*, Editura Biblioteca București, București, 1999, p. 247.

Publicații

1. „Arhiva”, Iași, 1908;
2. „Făt-Frumos”, Cernăuți, 1938;
3. „Glasul Bucovinei”, 1926;
4. „Studii și cercetări de istorie, literatură și folclor”, 1955;
5. „Unirea” de Blaj, 1904, 1905, 1906.

Note:

1. Cei mai cunoscuți cercetători preocupați de soarta istroromâni în secolele XIX și XX au fost: Ioan Maiorescu, Iosif Popovici, Leca Morariu, Traian Cantemir, Emil Petrovici, Sextil Pușcariu, Petru Iroaie etc.
2. Viorel Cosma în *Prefața* lucrării Teodor T. Burada *Opere vol. IV Folclor și Etnografie*, Editura Muzicală, București, 1980, p. 5.
3. George G. Maxim art. *T. T. Burada culegător folklorist - muzical al cântecelor - populare din țări străine locuite de Români*, în „Glasul Bucovinei”, 1926, nr. 2991, p. 3.
4. Cosma Viorel, *Tudor Burada. Viața în imagini*, p. 12.
5. Prima călătorie are loc în anul 1890, trecând timp de 2 luni prin toate satele locuite de români, iar cea de a doua în 1893. În 1892 rezultatele din prima călătorie sunt prezentate în cadrul unei conferințe ținută la 9 martie la Societatea Geografică Română tipărită în *Buletinul* acestei Societăți pe anul 1894
6. Cosma Viorel, *op.cit.*, p. 17.
7. Insula Veglia se afla la sud de orașul Fiume fiind sub ocupațiune austriacă.
8. Teodor Burada, *O călătorie în satele românești din*

Istria, Tipografia Națională, Iași, 1896, p. 39.

9. *Ibidem*.

10. Zbucă Gheorghe, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică în secolele VIII-XX*, Editura Biblioteca București, București, 1999, p. 247.

11. Teodor Burada amintește 47 capi de familie români din *Vlasia*.

12. Teodor Burada, *op.cit.* p. 70-71.

13. Gheorghe Zbucă, *op. cit.* p. 247-248.

14. Iosif Popovici, *Dialectele române, Dialectele române din Istria. Parte 1 (Referințe sociale și gramatică)*, Halle A.D.S., Editura Autorului, 1914, p. 18.

15. *Ibidem*, p. 21.

16. Unul dintre numele dat istroromânilor din Istria.

17. Iosif Popovici, *op. cit.*, p. 27.

18. *Ibidem*.

19. *Ibidem*.

20. *Ibidem*.

21. *Ibidem*.

22. Gheorghe Zbucă, *op. cit.* p. 248.

23. Iosif Popovici, *op. cit.* p. 28.

24. Această societate era un instrument al politicii de slavizare.

25. Gheorghe Zbucă, *op.cit.*, p. 248.

26. *Ibidem*, p. 131. Pentru publicistica lui Andrei Glavina vezi și „Unirea”, *Foe Bisericească și politică*, anii 1904, 1905, 1906.

27. Teodor Burada, *op. cit.*, p. 133.

28. *Ibidem*.

29. *Ibidem*.

30. *Ibidem*, p.134.

31. *Ibidem*, p. 136.

32. Burada reușește să convingă 5 familii, luându-i cu el pe băieții: Bercalici și Petru Bacco din Sușnievița și Ioan Nasinovici din Vilanova și fetele Tonca Ielusici și Ana Miclăuș

33. Teodor Burada, *op. cit.* p. 137.

34. Ioan Maiorescu, *Itinerar în Istria și Vocabular istriano-român*, Jassi Tipolitografia Goldner, 1874, p. 26.

35. Anul XIV, nr. 9, din 27 februarie.

36. Gheorghe Zbucă, *op. cit.* p. 248.

37. Articol apărut în „Unirea” din Blaj, an XVI, nr.20 din 12 mai.

38. Gheorghe Zbucă, *op. cit.* p. 248.

39. Conform mărturiei lui Emil Riegler, redactor la revista „*Ideea Europeană*” - vizitator al lui Glavina și un atent observator și memorialist - Andrei Glavina, pentru a fi în asentimentul autorităților fasciste italiene a derulat o intensă activitate politică, devenind chiar liderul fasciștilor din Valdarsa: „Primarul poartă cămașă neagră cu toată gravitatea, și în drum dă ultimele ordine ciribirilor fasciști care-l așteaptă consemnați. Prin toate casele oamenilor cunoscuți se ude „Domnul cu voi!”.